

бундай тизимларни лойиҳалаш ва амалга ошириш жараёнини таъминлайдиган технология мавжудлигига асосланади.

РЕЗЮМЕ. Психологическая адаптация определяется активностью личности и работает как единица аккомодации и ассимиляции. В качестве показателей адаптации учитываются отсутствие или низкая тревожность и высокая самооценка. Основные характеристики адаптивной образовательной системы основаны на наличии технологий, обеспечивающих процесс проектирования и реализации таких систем.

SUMMARY. Psychological adaptation is determined by the activity of the individual and works as a unit of accommodation and assimilation. Absence or low anxiety and high self-esteem are taken into account as adaptation indicators. The main characteristics of an adaptive educational system are based on the availability of technology that provides the process of designing and implementing such systems.

BILIMLENDIRIW SAPASÍN TÁMIYINLEW HAQQÍNDÁ MÁMLEKET KEPILLIKLARI

M.Erejepov – assistent oqıtıwshı

X.Maxsetova – talaba

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Tayanch so‘zlar: ta’lim, tarbiya, sifat, ta’lim sifati, shaxs, jamiyat, davlat, huquq, demokratiya, fan, tadqiqot ishlari, yangi pedagogik texnologiyalar.

Ключевые слова: образование, воспитание, качество, качество образования, личность, общество, государство, право, демократия, наука, научно-исследовательская работа, новые педагогические технологии.

Key words: education, upbringing, quality, quality of education, person, society, state, rights, democracy, science, scientific research, new pedagogical technology.

Bilim sapasın támiyinlew búgingi mámleketimizdiń baslı maqsetleriniń biri sebebi sapalı bilim beriw bul – bilimli, jetik hám básekige shıdamlı kadrlardı jetilistiriw degendi ańlatadı bul bolsa óz gezeginde mámleketimizdiń ertengi kún rawajlanıwınıń kepilligin bildiredi.

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev “Ullı maqsetlerimizge, iygilikli niyetlerimizge jetisiwimiz, jámiyetimizdiń jańalanıwı, turmısımızdıń ilgerilewi hám keleshegi, ámelge asırılıp atırǵan is-ilajlarımız hám rejelerimizdiń nátiyjeli taǵdiri, aldın ala, dáwir talaplarına juwap beretuǵın joqarı tájiriyebeli, sanalı, oy-pikirge iye bolǵan qániyge kadrlar tayarlaw mashqalası menen baylanıslı”, dep ayıp ótkeni biykarǵa emes [1].

Sol sebepli de, mámleket shaxstıń qalıplesiwi hám kamal tabıwında zárúr áhmiyetke iye bir qatar wazıypalardı ámelge asırıwdı óz juwapkershiligine aladı.

Hár kim biliw alıw huqıqına iyeligı, mámleket úziksiz bilimlendiriw sisteması, onıń hár qıylı túrleri hám formaları, mámleketlik hám mámleketlikemes bilimlendiriw shólkemleriniń rawajlanıwınıń támiyinlewı, Mámleketlik mektepke shekemgi bilimlendiriw hám tárbiyanı rawajlandırıw ushın sharayatlar jaratawı, mámleket biypul ulıwma orta bilimlendiriw hám baslangısh professional bilim alıwǵa kepillik beriwı, ulıwma orta bilimlendiriw májbúriy bolıwı, mektepke shekemgi bilimlendiriw hám tárbiya, ulıwma orta bilimlendiriw mámleket qadaǵalawında bolıwı, bilimlendiriw shólkemlerinde ayrıqsha bilim mıtájliklerine iye bolǵan balalar ushın inklyuziv bilim hám tárbiya támiyinleniw máselesi tiykarǵı nızamımızdıń 50-statıyasında da belgilep qoyılǵan [2].

Sebebi millet biliminiń sıpat dárejesi mámlekettiń keleshektegi strategiyalıq rawajlanıwın belgilep beriwshi tiykarǵı faktor esaplanadı. Millet biliminiń dárejesi bolsa, oqıtıw xızmeti nátiyjesinde qalıpleseı. Mámlekettiń dúnya bazarındaǵı básekelesiw dárejesi millettiń intellektual hám ilimiy potencialı dárejelerine tıǵız baylanıslı.

Usı sebepten mámleketimiz sociallıq-ekonomikalıq siyasatınıń negizinde bilimge zárúr áhmiyet berip kelinbeıte. Bilimlendiriw boyınsha mámleket tárepinen jaratılǵan shárt-sharayatlar, imkaniyatlar tiykarǵı shaxstıń qalıplesiwi, kamal tabıwı hám óz maqset hámde máplerin ámelge asırılıwın támiyinlewı:

- mámlekettiń shaxstıń konstituciyalıq huqıqın ámelge asırıw barısındaǵı wazıypasınıń orınlanıwın támiyinleydi;

- shaxstıń mámleket, jámiyet hám ózi ushın paydalı subyekt sıpatında qalıplesiwine;

- jámiyet aǵzası sıpatında shaxsta mámleket hám xalıqtıń ulıwma mápleri tiykarǵı birlesiw immunitetiniń payda bolıwına;

- shańaraqtı máteriallıq tárepten támiyinlew hám shańaraq aǵzaların jámiyet hámde mámleket ushın zárúr subyekt sıpatında qalıplestiriwde qatnasıw sıyaqlı bir qatar wazıypalar orınlanıwı nátiyjeli bolıwına xızmet qıladı.

Sonıń ushın bilimlendiriw sapası hám onı qalıplestiriwdi turaqlı ráwishte rawajlandırıp barıw social-ekonomikalıq áhmiyetke iye aktual másele esaplanadı. Sol sebepli mámleketimizde ǵárezsizliktiń dáslepki jıllardan-aq tálim-tárbiya, onı shólkemlestiriw hámde huqıqıy tártipke salıw máselelerine ayrıqsha itibar qaratılmaqta.

Jurtbasshımız tálim hám tárbiya máselelerine toqtalıp, “Perzentlerimiz-biziń keleshegimiz. Xalqımız erteńgi kúni qanday bolıwı perzentlerimizdiń búgin qanday tálim hám tárbiya alıwına baylanıslı” [3]. Dep ayıp ótkeninde áyne mámleket, jámiyet hám shaxs máplerin barlıq tarawlardaǵı uıǵınlıǵı hámde onı támiyinlew mexanizmi negizinde tálim-tárbiyanıń sapası birinshi orında ekenligi názerde tutılǵan.

Bilimlendiriw social turmıstıń zárúr tarawı esaplanadı. Áyne bilimlendiriw jámiyettiń intellektual, mádeniy, ruwxıy jaǵdayın qalıplestiredi. Bilimlendiriwdiń mazmun-mánisi hám onıń baǵdarlandırılǵanlıǵın bilimlendiriw standartları hám baǵdarlamalarında sáwlelendiredi. Bilimlendiriw sapasın ańlawǵa bolǵan jandasıwları tómendegi izbe-izlikte sáwlelendiriw múmkin:

- Bilim tasıwshı;
- Bilim jetkiziwshı;
- Bilim alıwshı;
- Bilimdi stillik jetkiziwdiń qabıl etiwshenligi;
- Bilimniń fundamentallıǵı;
- Alınǵan bilimlerdiń talapshańlıǵı;
- Jańa bilimlerdi alıw.

Bilimlendiriw sapasın aldǵı basqıshlarında bilimdi alıwshıǵa túrli metodikalıq járdeminde bilimdi jetkiziwshı (professor-oqıtıwshılar quramı) nıń sapası menen anıqlanadı.

Alınǵan bilimlerdiń fundamentallıǵına baylanıslı halda bilim alıwshı tómendegilerge erisiwi múmkin:

Oqıwǵa kiriw imtixanları boyınsha konkurslarda jeńimpaz bolıw;

Jumısqa ornalasıw barısındaǵı tańlawlardan tabıslı ótiwi;

- Oqıw procesiniń aldınǵı basqıshlarında úyrenilgen bazalıq pánler bilimlerine tiykarlanatuǵın pánlerdi bir qansha nátiyjeli ózlestiriwi.

Sapa maqsetlerge mas keliw dárejesi sıpatında házirgi kúndegi eń kóp isletiletuǵın kategoriyalardan biri esaplanadı. Bunıń tiykarǵı házirde xalıqaralıq ámeliyatta tómendegi bes tiykarǵı jandasıw ajratıp kórsetiledi:

1. Dástúriy jandasıw tómendegishe dúzilgen: bilimlendiriw sapasın támiyinlew kerek, onı ataqlı etiw,

sebebi bunday JOO in tamamlagan pitkeriwshi miynet bazarında bir qansha joqarı poziciyani iyeleydi.

2. Ilimiy standartlardan mas keliwden kelip shıgadi.

3. Menejerlik jandasıwı ózinde, sapalı bilimlendiriw dep paciient (tutınıwshı) qanaatlanıǵanlıq jaǵdayın kórsetedi.

4. Tutınıwshı, bul jerde tutınıwshı sapanı anıqlaydı hám nátiyjede onıń hár qanday qálewı orınlanadı. Tiykargısı JOO bunıń ushın pul aladı.

5. Demokratikalıq jandasıwda JOO ózi jaylasqan aymaqqa, jámiyetke payda keltiredi.

Bilimlendiriwdiń sapası:

- Direktiv hújjetlerde berilgen wazıypalardıń atqarılıwı;

- Oqıw hám oqıw-ámeliy jumıslar úziksizligi hám jańa pedagogikalıq texnologiyalardıń qollanılıwı;

- Bilimlendiriw mákemesi máteriallıq-texnikalıq oqıw bazasınıń zamanagóyligi;

- Ilimiy-izertlew jumıslarınıń nátiyjeliligi;

- Ruwxıy-agartıwshılıq jumıslardıń tásirshenligi sıyaqlı quramlıq bólimleri iskerligi muwapıqlastırılǵanlıǵına tuwrıdan-tuwrı baylanıslı.

- Bilimlendiriwdiń sapası Direktiv hújjetlerde belgilengen wazıypalar atqarılıwına tuwrıdan-tuwrı baylanıslı bolıp tabıladı. Globalizaciya sharayatında rejlestirilgen keleshek (istiqlıq) innovacion baǵdarlama shenberinde milliy mentalitet negizinde oqıtıwdıń xalıqaralıq dárejede standartlasıwın támiyinlew ústingi wazıypa etip belgilengen. Ásirese, bul baǵdarlama shenberinde tómendegi is-ilájlar ámelge asırılıwı názerde tutilǵan;

- Ózbekstan Respublikasınıń “Bilimlendiriw haqqında”ǵı Nızamnıń rawajlandırılǵan negizinde “Partlaw effekti”ne erisiw faktorların qalıplestiriw; Joqarı

bilimlendiriwdiń MTS tálim baǵdarları hám qanıygelikleri klassifikatorına zárúr ózgerislerdi kiritip barıw hámde olarǵa mas oqıw-metodikalıq komplekslerdiń jańa áwladın jaratıw;

- Pánlerdiń oqıw-metodikalıq támiynatın jáne de quramallastırıw arqalı ózbetinshe bilim ushın shárt-sharayattı jaqsılaw, bilimlendiriwdiń demokratiyalıq modelin jaratıw;

- Jańa pedagogikalıq texnologiyalardı ózinde jámler-tirgen innovacion dástúriy didaktikalıq kompleks jaratıw.

Ulıwma orta, kásip-óner mektepleri, professional hám joqarı bilimlendiriwdiń úziksizligi hám izbe-izligi joqarı bilimlendiriw sapasınıń zárúr faktori bolıp tabıladı.

Bilimlendiriw sapasın kóp qırılı túsiniw sıpatında kórip shıǵıw múmkin. Bul túsiniktiń mánisin anıqlawǵa tutınıwshılar talapların qanaatlantırıw arqalı olardıń qanaatlanǵanlıǵın asırıw maqsetinde sıpat menejmenti sistemasın qollawda processli kóz-qarasınan jandasıw maqsetke muwapıq. Bilimlendiriw sapası alınǵan bilimlerdiń anıq maqsetlerge hám jasaw sıpatın asırıwǵa erisiw ushın konkret shárt-sharayatlarda hám orınlardaǵı zárúrligi bolıp tabıladı.

Processli jandasıw ayrıqsha bilimlendiriw processleriniń izbe-izligi hám óz-ara baylanıslıǵı shenberindegi basqarıwdıń toqtawsızlıǵın anıqlaydı.

Mámleket tárepinen bilim sapasın támiyinlew normativ-huquqiy hújjetler esaplanǵan Konstituciya, nızamlar, pármán hám qararlarda óz tastıyǵın tapqan. Bilim sapasın asırıwda usı normativ hújjetlerde belgilep berilgen tártiplerge tolıq ámel etilse, mámleketiń barlıq tarawlarında hám oqıtıw barısında qollanılsa gózlenge maqsetimiz esaplanǵan bilim sapasın támiyinlewge erise alıwımız múmkin.

Адебиятлар

1. Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası. - T.: “Ózbekiston”, 2023.
2. Mirziyoyev Sh. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi. -T.: 2016.
3. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon demokratik Ózbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. -T.: “Ózbekiston”. 2016.
4. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taminlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. -T.: “Ózbekiston”. 2017.
5. Mavlonova R., Rahmonqulova N., Normurodova B. Ta’rbiyaviy ishlar metodikasi. -T.: “Tib-kitob”, 2010.
6. Ishmammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta’rbiyada innovatsion texnologiyalar. -T.: Fan va texnologiya, 2010.
7. Jo’rayev A.J. Tarbiyaviy darslarni o’qitish. -T.: “O’qituvchi”, 1994.
8. Munavvarov A.K. Oila pedagogikasi. -T.: “O’qituvchi”. 1994.
9. Mirqosimov M. Maktabni boshqarishning nazariy va pedagogik asoslari. -T.: 1996.
10. Ochil S. Mustaqillik va tarbiya masalalari. T.: “Ózbekiston”, 1995.

РЕЗЮМЕ. Maqolada Prezidentimizning Konstitutsiya, ta’lim to’g’risidagi nizom va boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda nazarda tutilgan ta’lim va bilim sifatini oshirish, yoshlar ta’limini kafolatlashning ahamiyati to’g’risidagi qimmatli fikr-mulohazalari, shuningdek, ta’lim tizimini takomillashtirish bo’yicha zarur tavsiyalar berilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье ценные замечания Президента о важности повышения качества образования и знаний, обеспечения образования молодежи, предусмотренные Конституцией, положением об образовании и другими нормативными правовыми документами, а также Необходимые рекомендации по совершенствованию системы образования.

SUMMARY. The article contains valuable remarks of the President on the importance of improving the quality of education and knowledge, ensuring the education of young people, provided for by the Constitution, the regulation on education and other regulatory legal documents, as well as the Necessary recommendations for improving the education system.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ МОБИЛЬНОСТИ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЕЙШИХ КОМПОНЕНТОВ УНИВЕРСАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

У.Хожаниязова – доктор философии по педагогической науке

Нижеследующий педагогический институт имени А.И.Солженицына

Таянч сўзлар: харакатчанлик, компетенция, хаёттий фаоллик, мулокат, серхаракатлик.

Ключевые слова: мобильность, компетенция, жизнедеятельность, коммуникация, динамичность.

Key words: mobility, competence, vital activity, communication, dynamism.

В условиях постоянных изменений, происходящих в жизни общества, вопросу о качестве образования уделяется всё больше внимания. Нельзя не отметить тот факт, что на первый план выходят универсальные компетенции, которые по мнению ряда учёных

являются базовыми, основными, т.е. являются общими для всех ступеней высшего образования. И.А.Зимняя рассматривает их как ключевые, а мы под универсальными компетенциями понимаем основные компетенции, которые способствуют обеспечению